

PM

UPPDRAG Antikvariskt V1 V2 Kvarnholmen	UPPDRAGSLEDARE	DATUM 2016-02-18
UPPDRAGSNUMMER -	UPPRÄTTAD AV Anna Carver	

Antikvariska aspekter på förslag till bostadshus invid västra delen av Tre Kronors väg (Västhuse V1 och V2)

Uppdraget

PEAB Bostads AB har genom Rolf Martinsson ombett undertecknad att utföra ett antikvariskt utlåtande med anledning av sökt bygglov för nya bostadshus på Kvarnholmen, i den västra delen av Tre Kronors väg.

Detaljplan har upprättats och vunnit laga kraft 2015. Området ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, omfattas av utpekande enligt Nacka kommuns kulturmiljöprogram och delar av bebyggelsen är aktuell för byggnadsminnesförklaring.

Den nya detaljplanen syftar till att möjliggöra uppförandet av ett stort antal nya bostäder på ön. Till planen har det knutits ett gestaltungsprogram där den befintliga miljön beskrivs och analyseras. I programmet görs ett antal ställningstaganden för hur den nya bebyggelsen ska utformas så att befintliga kvalitéer och kulturvärden bevaras.

Historik och bakgrund

För historik för området och bakgrund till projektet se gällande detaljplan Dp 570 (antagen 2015) med gestaltungsprogram och tillhörande MKB. Ytterligare information om miljöns historia och kulturhistoriska värde finns i Nacka kommuns kulturmiljöprogram (2011), Förslag till byggnadsminnesförklaring (2012, dnr nr 2031-02-33819) samt Kvarnholmen -Antikvarisk förundersökning av Nyréns arkitektkontor (2004).

Berörda kulturhistoriska miljöer

De föreslagna så kallade Västhuse, V1 och V2, placeras invid den västra delen av Tre Kronors väg i anslutning till de funktionalistiska bostadshusen "Nya Stenhuset" (EPA huset), Stora Stenhuset och det före detta Konsumhuset. I närheten ligger de funktionalistiska radhusen och två äldre trävillor i nationalromantisk stil. Bebyggelsen ligger, på funktionalistiskt vis, inplacerade i den naturliga terrängen. Smalhusen ligger högst upp på klippan med vida utsikt och väl synliga från norr, väster och söder. Från söder angörs ön via en hög bro och den funktionalistiska bebyggelsen är väl synlig från bron. I söderslutningen mot Svindersviken ligger radhusen. Det är främst den funktionalistiska bostadsmiljön som berörs av byggnadsföretaget.

Länsstyrelsen skriver i sitt förslag till byggnadsminnesförklaring att "På Kvarnholmen skapade KF ett av landets första områden med samlad funktionalistisk bebyggelse. (...) vilket gör Kvarnholmen till en unik exponent för funktionalismens genombrott i Sverige och området intar

därmed en central position i den svenska arkitekturhistorien. Detta gör att Kvarnholmen ur ett nationellt perspektiv har ett omistligt värde.”

För att miljöns kulturhistoriska värde ska bestå är det viktigt att kunna utläsa de förutsättningar och värderingar som styr uppkomsten av miljön. Viktiga grundläggande värderingar vid tiden var möjligheten till ljus och luft i varje enskild lägenhet, därav de långa smala huskropparna, samt tillgången till naturmiljö. Det separerade läget från verksamheten på ön var också avsiktligt för att få en bättre och hälsosammare boendemiljö.

Detaljplanen, gestaltungsprogrammet och MKB

Inom arbetet med detaljplanen har den föreslagna bebyggelsens inverkan på riksintresse och landskapsbild behandlats. I MKB konstateras att särskilt den föreslagna bebyggelsen på den västra delen av Kvarnholmen, bl.a. Västhusen, kommer att medföra en påverkan på landskapsbilden och de topografiska förhållandena kommer inte längre bli lika tydliga. Den funktionalistiska bebyggelsen kommer att skymmas och inte längre dominera öns högsta punkt och siluett så som den gör i dag från både norr, väster och söder (från bron).

I MKB konstateras vidare att ”gestaltungsprinciper för den nya bebyggelsen ändå ska borge för historisk avläsbarhet” samt att ”föreslagna fasadmateriell, färgsättning och uttryck på den nya bebyggelsen avser tona ner påverkan på den historiska avläsbarheten”. Det konstateras vidare att påverkan på kulturmiljön och landskapsbilden är väsentliga miljöaspekter som bör följas upp och det är viktigt att tillse att utbyggnaden överensstämmer med planen.

Ambitionen i gestaltungsprogrammet beträffande Västhusen är att de ska anpassas till landskapet och den befintliga bebyggelsen. Ambitionen är att de nya husen ska designas med varierad takhöjd och livförskjutningar i fasad för att byggnadernas volym skall brytas upp och därmed harmonierar med de funktionalistiska smalskapsen. Arkitekturen i övrigt skall utgöra en kontrast till den befintliga kulturmiljön och utgöra ett tydligt nytt tillskott till miljön genom vertikala former, indrag, kulörer och byggnadsdetaljer. I programmet konstateras att punkthusen tillsammans med befintlig bebyggelse skapar ett kringbyggt gaturum utan att skymma befintliga hus. Fasaderna skall vara ljusa puts med inslag av kontrasterande materiell och accentfärger som förstärker vertikalteten. Balkongfronter skall vara genomsiktliga och balkongundersidorna skall målas vita. Bostadsentréerna skall markeras tydligt i fasad.

Den park som skapas ovanpå det nya garaget skall utformas trädgårdligt för att kontrastera mot den funktionalistiska bevarade naturmiljön och skärgårdslandskapet.

Det gamla brofästet avses bevaras som ett entrémotiv för besökare som kommer söderifrån. En park skapas på brofästet.

Synpunkter på bygglov

Placeringen

-De föreslagna husens inverkan på riksintresset och landskapsbilden har konstaterats inom ramen för detaljplanearbetet. Trots försök att lätta upp arkitekturen och gestaltningen genom smala gavlar kvarstår det faktum att husen kommer att skymma den funktionalistiska bebyggelsen

effektivt från både söder och väster. Hus V1 ligger inte mer än ca 20 meter från nya stenhusets västra del och är högre än det gamla huset.

- Kvarnholmens siluett kommer att påverkas när funkishusen inte längre utgör den högsta punkten på den västra delen av ön och dagens raka linje byts.

-Ytterligare konsekvenser av placeringen av husen är att den östa-västliga siktlinjen, med utblick mot Finnboda, som Tre Kronors väg utgör kommer att brytas. Stor risk föreligger att både hus V1 och V2 kommer att skymma dagsljuset i den västra delen av Nya stenhuset under väsentliga delar av dagen, helt emot de modernistiska idealen och tvärs emot avsikten i detaljplanen.



Siktlinjen från Tre Kronors väg mot Finnboda kommer att brytas i och med de nya husen i västra delen av vägen.
Källa: Nacka lokalhistoriska arkiv

-Naturmark söder om Nya stenhuset tas i anspråk av garage och omvandlas till anlagd trädgård. Den naturmark som blir kvar söder om huset (ca 7 meter remsa) bedöms inte räcka för att förmedla det funktionalistiska idealet om ljus, luft och tillgång till fri natur.

Utformningen

-Fasaden föreslås få vit puts med balkongräcken av glas med fönsterbröstningar och burspråk i anodiserad aluminium i Bronze. Fasaderna har livförskjutningar och takhöjden är varierad. Fasaderna har stora fönster och balkonger med resultatet att enbart små partier av slät puts blir kvar. Den gestaltningsmässiga avsikten enligt programmet är att byggnaderna skall utgöra en tydlig ny årsring och kontrastera mot den befintliga bebyggelsen samtidigt som planen inledningsvis meddelar avsikten att ta hänsyn till den befintliga bebyggelsen och de kulturhistoriska värdena. Den föreslagna fasadutformningen är manifesterande och tar stor visuell plats, särskilt med valet av så mycket glas och bronze. De nya husen kommer effektivt att dölja och stjäla uppmärksamheten från de äldre husen.

Förslag till åtgärder

-Gränsen/övergången mellan naturmark och anlagd trädgård i södersluttningen norr om nya stenhuset måste studeras noga. Det är svårt att utläsa i bygglovshandlingarna hur detta parti är avsett att formges. Sprängt berg i dagen bör inte förekomma och terrassmurar bör undvikas. Så stor del av naturmarken som möjligt bör bevaras.

-Gränsen mellan Tre Kronors väg och den underbyggda trädgården bör också studeras noga. Hur löser man tex höjdskillnaderna? Gaturummet bör inte slutas utan hållas öppet och luftigt eftersom de funktionalistiska idealen eftersträvade öppenhet och inte slutenhet.

-Fasaderna på de nya husen kan med fördel tonas ner och ges ett mildare och mindre iögonfallande uttryck tex genom att minska antalet fasadmaterial, livförskjutningar och

glaspartier. Fasaderna kan ändå tala vår tids formspråk och utgöra ett tydligt avläsbart tillägg till den riksintressanta och nationellt högt värderade kulturmiljön.

-Det i detaljplanen skyddade trädet mellan nya stenhuset och stora stenhuset måste skyddas under byggnadstiden. Vattentillgången måste säkras liksom skydd av rötter och krona. Uppställning av tung last runt trädet riskerar att skada trädets växtförutsättningar.

-Ur kulturhistorisk aspekt är det en god ambition att bevara det gamla brofästet. Muren bör skyddas under byggtiden och lämplig metod för att komplettera och laga muren bör upprättas. (Stora delar av muren var redan nedtagen vid besiktningstillfället för detta yttrande.)

-Byggnadsminnena inte får skadas under utbyggnaden av de nya husen; varken av vibration, transporter eller ovarsamhet. Behöver skyddsåtgärder vidtas?

Som grund för detta utlåtande ligger:

-Illustrationsplan, ÅWL, förhandskopia 2016-02-17

-Fasadritningar, ÅWL, förhandskopia 2016-02-08

-Planritningar, ÅWL, förhandskopia 2016-02-05

-Utvändig material- och kulörbeskrivning, ÅWL, förhandskopia 2016-02-08

Marieberg 2016-02-18

Anna Carver

Byggnadsantikvarie

Certifierad sakkunnig kulturvärde, nivå K